

Μακεδονικά

Τόμ. 5, Αρ. 1 (1963)

Γεωργίου Χατζηκυριακού, Σκέψεις και εντυπώσεις εκ περιοδείας ανά την Μακεδονίαν (1905-1906). Πρόλογος Βασιλείου Γ. Χατζηκυριακού. Εισαγωγή Βασιλείου Λαούρδα

Στίλπων Π. Κυριακίδης

doi: [10.12681/makedonika.849](https://doi.org/10.12681/makedonika.849)

Copyright © 2015, Στίλπων Π. Κυριακίδης

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Κυριακίδης Σ. Π. (1963). Γεωργίου Χατζηκυριακού, Σκέψεις και εντυπώσεις εκ περιοδείας ανά την Μακεδονίαν (1905-1906). Πρόλογος Βασιλείου Γ. Χατζηκυριακού. Εισαγωγή Βασιλείου Λαούρδα. *Μακεδονικά*, 5(1), 567-571. <https://doi.org/10.12681/makedonika.849>

χου Ἀθ. Μανουσοπούλου. Ὁ δμιλητὴς κατώρθωσεν εἰς τὰ στενότατα πλαίσια μιᾶς δμιλίας νὰ δώσῃ ἀρκετὰ σαφὴ εἰκόνα τοῦ νομοῦ ἀπὸ τῶν ἀπόψεων, τὰς ὁποίας ἀπαριθμεῖ εἰς τὸν τίτλον. Εἰς τὸ ἐν εἶδει εἰσαγωγῆς προτασσόμενον ἱστορικὸν μέρος ἐκτίθεται ἐν μεγάλῃ συντομίᾳ ἡ ἱστορία τῆς πόλεως ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως αὐτῆς μέχρι τῶν ἡμερῶν μας. Εἰς τὴν συντομίαν ἴσως αὐτὴν ὀφείλονται μικραὶ τινες ἀνακριβείαι, αἱ ὁποῖαι ἄλλως θὰ ἀπεφύγοντο. Οὕτως ὁ λιμὴν τῆς πόλεως δὲν ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ Κασσάνδρου, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου, οὐδέποτε δὲ ἡ Θεσσαλονίκη ἀπέβη πρωτεύουσα τοῦ Μακεδονικοῦ κράτους. Ἐπίσης ἀνακριβὲς εἶναι ὅτι αἱ σλαβικαὶ φυλαὶ συνεμάχισαν μὲ τοὺς πειρατὰς τῆς Μεσογείου καὶ μὲ τοὺς Σαρακηνούς. Ἀκολουθοῦν τὰ κεφάλαια περὶ συγκοινωνιῶν, οἰκονομίας, βιομηχανίας, ἐμπορίου, ἀλιείας, ὀρυκτοῦ καὶ δασικοῦ πλούτου, ὑποαπασχολήσεως, ἀνεργίας, ἀστυφιλίας, κοινωνικῆς προνοίας, βιοτικῆς ἐπιπέδου, ἐκπαιδεύσεως, τουρισμοῦ, πολιτικῆς καταστάσεως, κλείει δὲ ἡ ὅλη μελέτη μὲ γενικὸν συμπέρασμα, εἰς τὸ ὁποῖον ὁ δμιλητὴς ἐκθέτει ἐν συντομίᾳ τὰς σκέψεις αὐτοῦ περὶ τῆς μελλούσης προόδου τῆς πόλεως καὶ τοῦ νομοῦ.

Τὰ κεφάλαια ταῦτα παρὰ τὴν συντομίαν τῶν παρέχουν εἰς τὸν ἀναγνώστην πλήρη καὶ σαφὴ εἰκόνα τῆς καταστάσεως καὶ κινήσεως τοῦ νομοῦ διὰ τῶν παρατιθεμένων στατιστικῶν πινάκων. Εἰς τοὺς πίνακας τούτους εἶναι ὀφθαλμοφανὴς καὶ ἡ συντελεσθεῖσα πρόοδος ἀπὸ τῶν προπολεμικῶν χρόνων μέχρι σήμερον παρὰ τὸν μεσολαβήσαντα πόλεμον καὶ τὰ δεινὰ τῆς κατοχῆς, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δικαιολογεῖ ἀπολύτως τὰς ἀγαθὰς τοῦ δμιλητοῦ διὰ τὸ μέλλον ἐλπίδας. Ἀξιοσημείωτος εἶναι καὶ ἡ παρατήρησις τοῦ δμιλητοῦ, ὅτι ὁ πληθυσμὸς τοῦ Νομοῦ Θεσσαλονίκης εἶναι ἀμιγῶς ἑλληνικὸς.

ΣΤΙΑΠΩΝ Π. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ

Γεωργίου Χατζηκυριακοῦ, Σκέψεις καὶ έντυπώσεις ἐκ περιοδείας ἀνά τὴν Μακεδονίαν (1905 - 1906). Δευτέρα ἔκδοσις. Πρόλογος Βασιλείου Γ. Χατζηκυριακοῦ. Εἰσαγωγή Βασιλείου Λαοῦρδα. Θεσσαλονίκη 1962. [Ἑταιρεία Μακεδονικῶν Σπουδῶν. Ἰδρυμα Μελετῶν Χερσονήσου τοῦ Αἴμου 58]. 8ον, σ. ιε' + 206 μετ' εἰκόνας τοῦ συγγραφέως.

Τὸ βιβλίον εἶναι δευτέρα ἔκδοσις ἢ μᾶλλον ἀνατύπωσις τοῦ κατὰ τὸ 1906 ἐκδοθέντος ὑπὸ τοῦ συγγραφέως, ἐπιθεωρητοῦ τότε τῶν ἑλληνικῶν σχολείων Μακεδονίας παρὰ τῷ Γενικῷ Ἑλληνικῷ Προξενεῖφ Θεσσαλονίκης, τὸ ὁποῖον διηυθύνετο ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου Λάμπρου Κορομηλά. Προτάσσεται μικρὸς πρόλογος, συγγραφεὶς ὑπὸ τοῦ υἱοῦ τοῦ συγγραφέως, διευθυντοῦ τοῦ Ὑποκαταστήματος τῆς Ἑθνικῆς Τραπέζης ἐν Θεσσαλονίκῃ, κ. Βασιλείου Χατζηκυριακοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον δίδονται σύντομοι βιογραφικαὶ πληροφορίες περὶ τοῦ συγγραφέως, εἴτα δὲ καὶ εἰσαγωγή εἰς τὴν δευτέραν ἔκδοσιν, συγγραφεῖσα ὑπὸ τοῦ ἐπιμεληθέντος αὐτῆς κ. Βασιλείου Λαοῦρδα,

γενικού γραμματέως του Ἰδρύματος Μελετῶν τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἰμου, εἰς τὴν ὁποίαν δικαιολογεῖται ἡ μετὰ πεντήκοντα καὶ ἕξ ὁλόκληρα ἔτη ἐπανέκδοσις τοῦ βιβλίου καὶ ἐξαίρεται τὸ ἐνδιαφέρον, τὸ ὁποῖον παρουσιάζει τοῦτο διὰ τὸν Μακεδονικὸν ἀγῶνα καὶ τὴν ἱστορίαν του.

Τὸ βιβλίον φέρει εἰς τὴν δευτέραν ἔκδοσιν τὸν τίτλον «Σκέψεις καὶ ἐντυπώσεις ἐκ περιοδείας ἀνὰ τὴν Μακεδονίαν (1904 - 1906)», ἐνῷ ὁ ἀρχικός, τοῦ ὁποίου καὶ φωτογραφία δημοσιεύεται, ἦτο «Σκέψεις καὶ ἐντυπώσεις ἐκ περιοδείας μετὰ τοπογραφικῶν, ἱστορικῶν καὶ ἀρχαιολογικῶν σημειώσεων» ἄνευ τῆς φράσεως «ἀνὰ τὴν Μακεδονίαν», διὰ τὴν ἔλλειψιν τῆς ὁποίας σημειώνει ἰδιοχείρως ὁ συγγραφεὺς: «Ἡ λέξις Μακεδονία παρελείφθη ἐκ τοῦ κειμένου ὡς ἀπηγορευμένη ὑπὸ τῆς τουρκικῆς λογοκρισίας.» Τὸ βιβλίον κατὰ τὴν πληροφορίαν τοῦ κ. Β. Χατζηκυριακοῦ ἐτυπώθη κρυφίως ἐν Θεσσαλονίκῃ εἰς τὸ τυπογραφεῖον Σαλβ. Μουρατόρη, φέρεται ὁμοῦς ὡς τυπωθὲν ἐν Ἀθήναις ὑπὸ τῶν τυπογραφικῶν καταστημάτων Ἀνέστη Κωνσταντινίδῃ πρὸς ἀποφυγὴν τῆς τουρκικῆς λογοκρισίας. Παρὰ ταῦτα τὸ βιβλίον κατεσχέθη, ὃ δὲ συγγραφεὺς βραδύτερον ἀπηλλάγη.

Ὁ συγγραφεὺς, ὁρμώμενος ἐκ Θεσσαλονίκης καὶ περιοδεύσας τὴν Μακεδονίαν πρὸς ὅλας τὰς κατευθύνσεις μέχρι Μοναστηρίου καὶ Στρωμνίτης, Μελενίκου, Ἀνω Τζουμαγιάς καὶ Νευροκόπου καὶ γνωρίσας, ὡς ὁ Ἰδιος λέγει εἰς τὸν βραχὺν πρόλογόν του, «ἕξ αὐτοψίας πολλὰς πόλεις καὶ κόμας αὐτῆς, τοὺς κατοίκους καὶ τὰς Ἑλληνικὰς κοινότητας καὶ ἐκτιμήσας τὴν ἐν αὐταῖς Ἑλληνικὴν τῆς Ὁρθοδοξίας ζωὴν», συνήγαγε τὴν ἀλήθειαν, «ὅτι ἐπὶ χιλιετηρίδας ὅλας, μεθ' ὅλας τὰς κατὰ τὸ μέγιστον τοῦτο χρονικὸν διάστημα ἐπιδρομάς, τὰς συγκαταμίξεις καὶ νοθεύσεις, ὃ Ἑλληνικὸς αὐτῶν χαρακτήρ διετερήθη ἕως σήμερον ἀκραιφνῆς καὶ διαλάμπων. Ἐκ τῆς ἀληθείας δὲ ταύτης προκύπτει τὸ συμπέρασμα, ὅτι τὸ Ἑλληνικὸν Γένος κέκτηται ἀξιοθαύμαστον ζωτικότητα, τὴν ὁποίαν ἀδυνατεῖ νὰ ἐπιδείξῃ ἄλλο ἔθνος. Ἀπλὴν καὶ ὠχρὰν τῆς ἀληθείας ταύτης παράστασιν ἐπιδιώκει, ὡς λέγει, τὸ ἀνὰ χεῖρας βιβλίον, ἀποτελοῦν ἐλαχίστην εἰς αὐτὴν συμβολήν.» Ἡ ἐπιθυμία του, ὡς λέγει, εἶναι νὰ ὁδηγήσῃ τοὺς ἀναγνώστας εἰς τὴν μετ' αὐτοῦ ἐπίσκεψιν τῆς χώρας καὶ νὰ καταστήσῃ αὐτοὺς κοινωνοὺς τῶν σκέψεών του, διὰ νὰ συνομολογήσωσι μετ' αὐτοῦ τὴν ἀνωτέρω ἀλήθειαν, ἔχει δὲ τὴν πεποίθησιν ὅτι προσφέρει «χρήσιμον ἀνάγνωσμα εἰς τοὺς ἐπιθυμοῦντας νὰ γνωρίσωσιν ἔστω καὶ ἀτελῶς ἐν περισπούδαστον τμήμα τῆς Ἑλληνικῆς Χερσονήσου.» Τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐπιτυγχάνει πλήρως ὁ συγγραφεὺς ὅχι μόνον διὰ τὸν συγχρόνον του, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς σημερινοὺς ἀναγνώστας. Διὰ τὸν λόγον δὲ ἀκριβῶς τοῦτον καὶ τὸ Ἰδρυμα ἀπεφάνισε νὰ προβῇ εἰς τὴν ἀνατύπωσιν τοῦ ἐθνικοῦ βιβλίου.

Πράγματι ὁ ἀναγινώσκων τὸ βιβλίον εἰσάγεται βαθμηδὸν καὶ ἀβιάστως εἰς τὴν ζοφερὰν ἀτμόσφαιραν τῶν χρόνων ἐκείνων, τὴν ὁποίαν εἶχον δη-

μιουργήσει τὰ κακουργήματα τῶν Βουλγάρων κομιτατζήδων, ἀγωνιζομένων οὐχὶ κατὰ τῆς τυραννίας τῶν Τούρκων, ὅπως διεκωδώνιζον διὰ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ τύπου οἱ ἐπίσημοι Βούλγαροι, ἀλλὰ κατὰ τῶν δυστυχῶν Ἑλλήνων, ἰδίᾳ τῆς ὑπαίθρου, καὶ μάλιστα τῶν σλαβοφώνων, τῶν ἀποκαλουμένων ὑπ' αὐτῶν Γραικομένων, ἐναντίον τῶν ὁποίων κυριολεκτικῶς ἐλύσσω, διότι παρέμενον πιστοὶ εἰς τὴν Ὁρθοδοξίαν καὶ τὸν Ἑλληνισμόν. Εἰς πολλὰ σημεῖα τοῦ βιβλίου ἀναφέρονται ὀνομαστὶ πρόκριτοι καὶ ἱερεῖς καὶ διδάσκαλοι, τοὺς ὁποίους δίκην προβάτων ἀπέσφαξαν οἱ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἀγωνιζόμενοι κομιτατζήδες, πολλαχοῦ δὲ σημειώνονται οἱ κίνδυνοι, τοὺς ὁποίους διέτρεχον οἱ ταξιδεύοντες Ἕλληνες, μηδὲ τῶν μητροπολιτῶν ξηαιρουμένων, οἱ ὅποιοι ἠναγκάζοντο νὰ ζητοῦν ὥς συνοδοὺς Τούρκους χωροφύλακας. Ὁ συγγραφεὺς ἐπανειλημμένως ἐκφράζει τὸν θαυμασμόν, ἀλλὰ καὶ τὸν ἐνθουσιασμόν του, διὰ τὴν πίστιν καὶ τὴν καρτερίαν τοῦ ἑλληνόφρονος πληθυσμοῦ, ἀνεξαρτήτως γλώσσης, εἰς τὰ πάτρια παρὰ τὸν συνεχῶς ἐπικρεμάμενον κίνδυνον ἐξοντώσεως. Ἰδιαιτέρως ἐξαίρει τὴν συντήρησιν ὑπὸ μικρῶν καὶ πτωχοτάτων πολλάκις κοινοτήτων σχολείων διὰ τὴν ἐκμάθησιν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων, ἀλλὰ καὶ τὸν πατριωτισμὸν τῶν διδασκάλων, νέων καὶ γερόντων, ἀρρέων καὶ θηλέων, οὔτινες ὑπὸ δυσμενεστάτους συνήθως οἰκονομικοὺς ὁρους, ἀλλὰ καὶ προφανεῖς κινδύνους ἐξεπλήρωων εὐσυνειδήτως τὸ πολλαπλοῦν ἐθνικὸν τῶν ἔργον. Προκειμένου περὶ πτωχοτάτου χωρίου, τῆς Ἀναστασιᾶς, γράφει (σ. 130) «Καὶ μικροῦ σχολείου δὲν στερεῖται, ἐν ᾧ μία διδάσκαλος νήπιά τινα διδάσκει, καὶ θήμ εν α ὁ κ λ α δ ὁ ν.» Χαρακτηριστικὴ δὲ εἶναι ἡ πληροφορία (σ. 135) ὅτι εἰς τὴν Ἄνω Βροντοῦ «οἱ διδάσκαλοι ἐξέρχονται τῆς οἰκίας των καὶ τοῦ σχολείου ἐν συνοδείᾳ σωματοφύλακος.» Ἐκ τῶν δυσμενῶν οἰκονομικῶν συνθηκῶν τῶν διδασκάλων ἀφορμὴν λαμβάνων ἐξεγείρεται (σ. 131) δικαίως κατὰ τῆς ἀστοργίας καὶ ἀφροντισίας τῶν ἐπὶ τούτῳ τεταγμένων καὶ ἀποφαίνεται εὐστόχως ὅτι εἶναι «αὐτοκατάκριτος καὶ αὐτοκτόνος ἡ κοινωνία ἢ τοῦ διδασκάλου καταφρονούσα καὶ πρὸς αὐτὸν διὰ σκληρᾶς ἐγκαταλείψεως ἀσεβοῦσα. Ἀραιοῦσα οὕτω τὰς τάξεις τῶν καλῶν διδασκάλων καὶ μαραινόουσα τὸν πρὸς τὸ εὐγενέστερον καὶ ἱερώτερον τῶν ἔργων ζῆλον πυκνοὶ καὶ ἐκτρέφει τὰς ἐν τῷ ἰδίῳ σώματι κακότητας καὶ καταδικάζει ἑαυτὴν εἰς στέρησιν πάσης ὑγιοῦς μορφώσεως καὶ ἀληθοῦς προόδου.»

Ὡς πρὸς τὴν γλώσσαν καὶ τὰς ἐθνικὰς πεποιθήσεις παρατηρεῖ (σ. 175) ὅτι εἰς τὰς πόλεις καὶ τὰς δευτερευούσας πολίχνας «οὐδεὶς δύναται νὰ παρουσιάσῃ ἡμῖν σλαβογενῇ πληθυσμὸν σημαίνοντα ἐν τῇ κοινωνικῇ καὶ ἐθνολογικῇ τῶν πόλεων τούτων συγκροτήσει, ὅσον καὶ ἂν θελήσῃ νὰ συγκαλύψῃ τὴν ἀλήθειαν καὶ μετατρέψῃ τὴν πραγματικότητα. Τὴν δ' ἀστικὴν τῶν πόλεων τούτων δύναμιν ἀποτελεῖ εἰς ἐπίφθονον ὑπεροχὴν καὶ ἀκατάγωνίστον βαθμὸν πολιτισμοῦ καὶ προοδευτικῆς δράσεως τὸ ἑλληνικὸν στοι-

χαίον,» Λαμβάνων δ' ἀφορμὴν ἐκ τῶν ἐν τῇ περιοχῇ Ζίχνης τουρκοφώνων μέν, ἀλλ' ἑλληνικωτάτων φρονημάτων κοινοτήτων παρατηρεῖ (σ. 130) δρθότατα ὅτι «ἡ γλῶσσα ἤκιστα δύναται νὰ χρησιμεύῃ ὡς διακριτικὸν τῆς ἐθνικότητος γνώρισμα καὶ μάλιστα ἐν τῇ ἡμετέρᾳ χώρᾳ. Οἱ δὲ τάναντία δογματίζοντες ξένοι ἐθνολόγοι ἢ παχυλὴν τῶν τῆς καθ' ἡμᾶς χώρας συνθηκῶν ἄγνοιαν ὀφλισκάνουσιν ἢ ἐν γνώσει καὶ ἐξ ὑστεροβουλίας τὴν ἀλήθειαν παράμορφοῦσιν». Ὅτι πρὸς τὴν διάκρισιν τῶν ἐθνοτήτων ἀποτελεῖ κύριον κριτήριον εἶναι τὸ ἐθνικὸν αἶσθημα, ἢ πεποίθησις δηλ. τῶν ἀνθρώπων μιᾶς κοινωνίας ὅτι ἀνήκουν εἰς τοῦτο καὶ ὄχι εἰς ἄλλο ἔθνος, καὶ τὰ αἰσθημάτων ταῦτα ὁ συγγραφεὺς παρακολουθεῖ καὶ σημειώνει μετὰ πολλῆς προσοχῆς, παρέχων οὕτω ἀσφαλῆ καὶ ἀκριβῆ τεκμήρια περὶ τῆς ἐθνολογικῆς καταστάσεως τῆς χώρας.

Καὶ αὐτὰ μέν, τὰ σχολεῖα δηλ. καὶ αἱ κοινότητες, τὰ ἐθνικὰ αὐτῶν φρονήματα καὶ αἱ κακοῦργοι προσπάθειαι τῶν κομιτατζήδων πρὸς μεταβολὴν αὐτῶν ἀποτελοῦσι τὸν κύριον πυρῆνα τοῦ ἔργου. Παρ' αὐτὰ ὅμως τὸ βιβλίον εἶναι ἀξιανάγνωστον, διότι παρέχει πλήρη εἰκόνα τῆς χώρας κατὰ τοὺς χρόνους, καθ' οὓς συνεγράφη. Ῥωμαντικός, φαίνεται, ἐξ ἰδιοσυγκρασίας ὁ συγγραφεὺς, αἰσθάνεται πραγματικὴν καὶ ζωερὰν συγκίνησιν, φθάουσαν πολλάκις μέχρις ἐνθουσιασμοῦ, εὐρισκόμενος ἐνώπιον τῶν καλλωνῶν τῆς μακεδονικῆς φύσεως, ἀλλὰ καὶ τῶν λειψάνων τῆς ἀρχαιότητος, τὰ ὅποια ἀναπερῶνουν τὴν φαντασίαν τοῦ πρὸς τὸ ἐνδοξον ἱστορικὸν παρελθὸν τῆς χώρας τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ἀκολουθῶν κυρίως τὸν Δήμιτσαν παρέχει πάντοτε γεωγραφικὰς καὶ ἱστορικὰς πληροφορίας διὰ τοὺς τόπους, τοὺς ὁποίους ἐπισκέπτεται, σημειώνει δὲ ὅσας εὕρισκε ἐπιγραφάς, ἀρχαίας ἢ καὶ νεωτέρας, ὅσαι δύναται νὰ ἔχουν σχέσιν πρὸς τὴν ἀρχαίαν ἢ τὴν προσφατὸν αὐτῶν ἱστορίαν. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι πολλάκις οὕτε αἱ ἐτυμολογίαι, τὰς ὁποίας παραθέτει, οὐτε καὶ τὰ ἄλλα στοιχεῖα εἶναι ἀσφαλῆ, δεικνύουν ὅμως τὸ πολὺπλευρον ἐνδιαφέρον τοῦ συγγραφέως. Τέλος καὶ αἱ περιγραφαὶ τῶν ταξειδίων τοῦ, γενομένων κατὰ τὸ πλεῖστον δι' ἵππων ἢ ἁμαξῶν διτροχῶν ἢ τετρατρόχων, δι' ὁδῶν ἀστρώτων, εὐρισκομένων εἰς πρωτόγονον κατάστασιν, συμπληροῦσι τὴν εἰκόνα τῆς καταστάσεως, εἰς τὴν ὁποίαν εὕρισκε το ἡ Μακεδονία κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς Τουρκοκρατίας.

Ἡ γλῶσσα τοῦ συγγραφέως, μολονότι καθαρεύουσα, καὶ δὴ πολλάκις ἀρχαῖζουσα, δὲν στερεῖται χάριτος καὶ εὐτραπείας, οὐχὶ δὲ σπανίως, ὅσας τὰ ἐκτιθέμενα συγκινοῦσιν ἰδιαιτέρως αὐτόν, ὁ λόγος ὑποῦται εἰς ῥητορικὸν καὶ ποιητικόν.

Εἰς συμπλήρωσιν τῶν ἐκτιθεμένων εἰς τὸ ἔργον ὁ ἐπιμεληθεὶς τῆς ἐκδόσεως προσέθεσεν ἐν παραρτήματι καὶ ἀξιολογὰ τινα ἄρθρα τοῦ συγγραφέως, δημοσιευθέντα εἰς τὸ Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον, εἰς τὰ ὁποῖα παρέχονται πολὺτιμοι πληροφορίες διὰ τὸν Μακεδονικὸν Ἀγῶνα, τοὺς Νεοτούρκους,

τὴν ζωτικότητα καὶ ὑπεροχὴν τοῦ Ἑλληνικοῦ στοιχείου ἐν Μακεδονίᾳ καὶ τὸ ἄδοξον τέλος τῶν Νεοτούρκων. Ἐπίσης προσετέθησαν καὶ δέκα πέντε ἐνδιαφέρονται φωτογραφίαι ἐκ τῶν ἀποκειμένων εἰς τὸ ἀρχεῖον τοῦ Ἰδρύματος Μελετῶν τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἴμου, εἰς τὰς ὁποίας ἀπεικονίζονται τὰ μεγαλοπρεπῆ σχολεῖα τοῦ Μοναστηρίου, τοῦ Μελενίκου, τῆς Γευγελῆς, τῆς Στρωμνίτισης καὶ τῆς Ἀνω Τζουμαγιάς, μαρτυροῦντα τὰ ζωηρὰ ἑλληνικὰ αἰσθήματα τῶν ἀκριτικῶν τούτων πόλεων, αἱ ὁποῖαι δυστυχῶς δὲν ἠτύχησαν νὰ περιληφθῶσιν ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος.

ΣΤΙΛΠΩΝ Π. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ

Μιλιτιάδου Ι. Παπαϊωάννου, Ὁ Θεόδωρος Ζιάκας καὶ ἡ Ἐπανάστασις τοῦ 1854. Θεσσαλονίκη 1961. [Ἀνατύπωση ἀπὸ τὰ «Χρονικά» τοῦ Πειραματικοῦ Σχολείου τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Τεύχ. ΝΖ']. 8ον, σ. 83.

Ὁ συγγραφεὺς εἰς τὴν προκειμένην μελέτην συγκεντρώνει μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας ὅλας τὰς σχετικὰς πρὸς τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1854 εἰς τὴν περιοχὴν τῶν Γρεβενῶν γνωστὰς πληροφορίας, τῆς ὁποίας ἀρχηγὸς ὑπῆρξεν ὁ ἐκ τῆς περιοχῆς ταύτης καταγόμενος Θεόδωρος Ζιάκας, ἐξ ἀφορμῆς δὲ ταύτης ἐξετάζει καὶ τὰ περὶ τῆς ἀρματολικῆς οἰκογενείας τῶν Ζιακαίων γραφέντα, τὰ ὁποῖα εἰς πολλὰς λεπτομερείας διορθώνει.

Τὰς γνωστὰς καὶ δημοσιευμένας πληροφορίας συμπληρώνει διὰ νέων, τὰς ὁποίας ἀντλεῖ ἐκ τῆς προφορικῆς παραδόσεως τῶν κατοίκων τῆς περιοχῆς, ἐκ τῆς ὁποίας κατάγεται καὶ ὁ ἴδιος, ἔτι δὲ καὶ ἐξ ἐνθυμήσεων, γεγραμμένων εἰς τὰ περιθώρια ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων, καὶ ἀναφορῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας πρὸς τὴν «Ἐπὶ τῶν θυσιῶν καὶ ἀγώνων ἐπιτροπὴν», ἀποκειμένων εἰς τὸ Ἀρχεῖον τῶν ἀγωνιστῶν τοῦ 1821 τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης. Ἐκ τούτων προκύπτει ὅτι ἡ ἀρματολικὴ οἰκογένεια τῶν Ζιακαίων, ἐμφανιζομένη τὸ πρῶτον κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1770, δὲν ἔπαυσεν ἔκτοτε ἀγωνιζομένη καὶ ἐναντίον τῶν ληστοςυμμοριῶν τῶν Τουρκαλβανῶν καὶ κατὰ τῶν Τούρκων εἰς τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1821 καὶ εἰς ἄλλας διαφόρους ἐθνικὰς περιστάσεις, τελευταῖον δὲ καὶ εἰς τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1854, ἥτις, ὥς γνωστὸν, ἐξεργάγη ἐξ ἀφορμῆς τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου, τοῦ ὁποίου οἱ ὑπόδουλοι εἰσέτι Ἕλληνες ἠθέλησαν νὰ ἐπωφεληθῶσι, διὰ νὰ ἀποτινάξωσι τὸν ζυγὸν τῶν Τούρκων.

Τὰ ἐκτιθέμενα ὑπὸ τοῦ συγγραφέως καθιστῶσι σαφῆ πολλὰ σημεῖα τῶν γενομένων κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν ταύτην εἰς τὸ δυσικώτερον σημεῖον τῆς Μακεδονίας καθ' ὃν χρόνον εἰς τὸ ἀνατολικώτερον, δηλ. τὴν Χαλκιδικήν, ὁ Τσάμης Καρατάσις ἠγωνίζετο καὶ αὐτὸς τὸν ἀγῶνα τῆς ἐλευθερίας. Πλὴν ὅμως τῶν ἱστορικῶν λεπτομερειῶν αἱ ἐπαναστάσεις αὗται ἔχουν καὶ γενικωτέραν σημασίαν, διότι ἀποδεικνύουν περιτρώως τὰ ἑλληνικὰ ἐθνικὰ